

УДК 338.001.36;339.924

Дмитришин Б.В.*кандидат економічних наук
доцент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики
Кіровоградського національного технічного університету***Загребя М.М.***кандидат економічних наук,
асистент кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики
Кіровоградського національного технічного університету***ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ
КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ****THE STUDY OF INDICATORS OF UKRAINE'S COMPETITIVENESS
IN THE CONTEXT OF STRENGTHENING
THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS****АНОТАЦІЯ**

У статті представлено порівняльну характеристику індексів соціально-економічного розвитку та конкурентоспроможності нашої держави з найближчими сусідами-членами ЄС відповідно до оцінок провідних міжнародних інституцій. Визначено, що за більшістю таких показників Україна значно поступається найближчим сусідам-членам ЄС (Польщі, Угорщині, Словаччині), а також країнам пострадянського простору, що вже прийняли в ЄС (Латвії, Литві й Естонії).

Ключові слова: Європейський Союз, Індекс людського розвитку, Індекс глобальної конкурентоспроможності, Індекс легкості ведення бізнесу, оплата праці.

АННОТАЦИЯ

В статье представлена сравнительная характеристика индексов социально-экономического развития и конкурентоспособности нашего государства с ближайшими соседями-членами ЕС в соответствии с оценками ведущих международных институтов. Определено, что по большинству таких показателей Украина значительно уступает ближайшим соседям-членам ЕС (Польше, Венгрии, Словакии), а также странам постсоветского пространства, которые уже приняты в ЕС (Латвии, Литве и Эстонии).

Ключевые слова: Европейский Союз, Индекс человеческого развития, Индекс глобальной конкурентоспособности, Индекс легкости ведения бизнеса, оплата труда.

ANNOTATION

The article presents a comparative description of socio-economic development and competitiveness indexes of our state with the closest neighboring EU member states in accordance with the assessments of leading international institutions. It was determined that by the vast majority of these indicators Ukraine is considerably inferior to the nearest neighboring EU member states (Poland, Hungary, Slovakia), as well as post-Soviet countries that have entered EU (Latvia, Lithuania, and Estonia).

Keywords: European Union, Human Development Index, Global Competitiveness Index, Ease of Doing Business Index, labour remuneration.

Постановка проблеми. 27 червня 2014 р. голови держав Європейського Союзу та Президенти України Петро Порошенко у Брюсселі підписали Угоду про асоціацію між ЄС та Україною.

Основні частини Угоди присвячені ключовим реформам, економічному відновленню та зростанню, а також урядуванню та секторальній співпраці у сферах енергетики, транспорту,

охорони довкілля, промисловості, соціального розвитку і соціального захисту, рівності прав, захисту споживачів, освіти, молоді та культури.

Також угода приділяє особливу увагу цінностям і принципам: демократії та верховенству права, повазі до прав людини та засадничих свобод, належному урядуванню, ринковій економіці та збалансованому розвитку.

Документ передбачає зміцнення співпраці у зовнішній та політиці безпеки, а також в енергетичній сфері.

Він також містить у собі положення про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. До того ж ці положення йдуть набагато далі, ніж класичні угоди про вільну торгівлю, адже передбачають як взаємне відкриття ринків, так і стимуляцію конкурентоздатності та інші кроки, потрібні для досягнення відповідності стандартам Євросоюзу й торгівлі на ринках ЄС [1].

Нині угода ратифікована 15-ма (з 31-ї) сторонами. Станом на 9 квітня 2015 р. 14 сторін повідомили Раду ЄС про ратифікацію.

В таких умовах все більшої актуальності набуває питання конкурентоспроможності України на європейському ринку, оцінки рівня нашої держави відносно потенційних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий вклад у дослідження конкурентоспроможності національних економічних систем зробили західні вчені, такі як П. Кругман, С. Ліндер, Б. Олін, М. Портер, Д. Сакс, Л. Саммерс, Дж. Харт, Е. Хекшер. Останнім часом ці проблеми вивчають також українські та російські вчені, зокрема К. Антоненко, Я. Базиліук, О. Білорус, Б. Буркинський, М. Делягін, Я. Жаліло, В. Іноземцев, Б. Кузик, Д. Лук'яненко, С. Меншиков, І. Спиридонов, Р. Фатхутдінов, Т. Циганкова, Ю. Яковець та ін. Проблематика дослідження умов ведення бізнесу в країні і міжнародних рейтингів країни, які їх оцінюють, простежується у пра-

цях багатьох відомих українських науковців: В. Гець, Е. Лібанова, М. Кизим, І. Матюшенко, В. Пономаренко, Т. Романчик, О. Тіщенко, В. Семиноженко, В. Шовкалюк. Водночас такі співставлення країн світу за різними аспектами їх розвитку потребують регулярного аналізу через суттєві зміни показників конкурентоспроможності національних економік, особливо української, протягом останніх років.

Постановка завдання. Метою статті є, з одного боку, оцінка основних соціальних та макроекономічних показників України в умовах посилення євроінтеграційних процесів, а з іншого – порівняння за цими показниками нашої країни з найближчими сусідами-членами ЄС (Польща, Угорщина, Словаччина), а також з країнами пострадянського простору, що вже прийняті в ЄС (Латвія, Литва, Естонія).

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначено вище, Україна намагається бути активним учасником міжнародних економічних відносин (зокрема, вступити до ЄС), прагне побудувати ринкову конкурентоспроможну модель економіки на демократичних засадах управління. У зв'язку з цим доцільно проаналізувати позицій нашої держави згідно з оцінками провідних між-

народних інституцій та визначити основні напрямки відставання її соціально-економічного розвитку.

Найбільш відомими та загально визнаними у світі вважаються Індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI), Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index, GCI), Індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index, EDB) та деякі інші.

З економічного погляду в сучасному світі рівень розвитку пов'язується насамперед з поняттям якості життя. Одним з його показників є Індекс людського розвитку HDI Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), що відбиває рівень досягнень країни в найважливіших соціально-економічних сферах. Зараз індекс HDI став лакмусовим папером ефективності соціальної політики будь-якої цивілізованої держави. Однак постає проблема методичної розробки цього показника і практичних рекомендацій на його основі. Тож реалізація цих завдань створить передумови для усвідомлення європейської інтеграції України та прискорить глобальну соціалізацію української спільноти, як зазначає О. Бікла [2].

Таблиця 1

Індекси людського розвитку HDI та глобальної конкурентоспроможності економіки GCI України порівняно з деякими країнами ЄС

Країна	Індекс людського розвитку 2013			Індекс глобальної конкурентоспроможності 2014-2015 рр.		Індекс глобальної конкурентоспроможності 2013-2014 рр.	
	Бал	Рейтинг	Рівень розвитку	Бал	Рейтинг	Бал	Рейтинг
Польща	0,834	35	Дуже високий	4,48	43	4,46	42
Словаччина	0,830	37	Дуже високий	4,15	75	4,10	78
Угорщина	0,818	43	Дуже високий	4,28	60	4,25	63
Латвія	0,810	48	Дуже високий	4,50	42	4,40	52
Литва	0,834	35	Дуже високий	4,51	41	4,41	48
Естонія	0,840	33	Дуже високий	4,71	29	4,65	32
Україна	0,734	83	Високий	4,14	78	4,05	84

Джерело: дані ПРООН [4] та ВЕФ [5; 6]

Таблиця 2

Складові індексу GCI за рейтингом 2013-2014 рр., бал (світовий рейтинг)

Показник індексу	Польща	Словаччина	Угорщина	Латвія	Литва	Естонія	Україна
Управлінська сфера	4,01 (62)	3,32 (119)	3,67 (84)	4,08 (57)	4,04 (61)	4,90 (27)	2,99 (137)
Інфраструктура	3,96 (74)	4,12 (67)	4,37 (51)	4,24 (59)	4,69 (41)	4,70 (40)	4,07 (68)
Макроекономічне середовище	4,88 (65)	4,91 (62)	4,51 (84)	5,63 (29)	4,94 (58)	5,89 (22)	4,20 (107)
Охорона здоров'я і початкова освіта	6,03 (42)	6,07 (39)	5,88 (57)	6,05 (41)	5,97 (50)	6,22 (29)	5,84 (62)
Вища освіта та підготовка	4,88 (37)	4,44 (58)	4,72 (44)	4,84 (40)	5,15 (27)	5,22 (23)	4,75 (43)
Ринок товарів та послуг	4,34 (57)	4,24 (76)	4,23 (78)	4,53 (40)	4,40 (49)	4,73 (30)	3,81 (124)
Трудові ресурси	4,20 (80)	4,24 (76)	4,18 (85)	4,76 (26)	4,31 (69)	5,03 (12)	4,18 (84)
Фінансова сфера	4,54 (38)	4,49 (42)	3,93 (74)	4,46 (45)	3,82 (87)	4,59 (35)	3,46 (117)
Розвиток технологій	4,47 (43)	4,16 (52)	4,35 (46)	4,70 (38)	4,81 (35)	5,20 (29)	3,28 (94)
Обсяги ринку	5,14 (20)	4,03 (58)	4,26 (52)	3,18 (95)	3,58 (78)	3,06 (99)	4,60 (38)
Розвиток бізнесу	4,06 (65)	3,95 (73)	3,69 (96)	4,01 (67)	4,29 (48)	4,26 (51)	3,68 (97)
Інновації	3,24 (65)	3,02 (95)	3,51 (47)	3,21 (70)	3,58 (44)	3,89 (31)	3,03 (93)

Джерело: дані ВЕФ [5]

З 2004 р. Всесвітній економічний форум (ВЕФ) щорічно досліджує Індекс глобальної конкурентоспроможності GCI.

GCI – це досить широкий індекс для оцінки національної конкурентоспроможності, який враховує як мікроекономічні, так і макроекономічні основи національної конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність при цьому визначається, як набір інститутів, стратегій і факторів, які визначають рівень продуктивності країни. Рівень продуктивності, у свою чергу, впливає на стійкість рівня благополуччя економіки. Іншими словами, більш конкурентоздатні економіки прагнуть забезпечити можливість своїм громадянам отримувати більше доходів. Рівень продуктивності також визначає прибутковість інвестицій в економіці. Оскільки рівень прибутковості є фундаментальним детермінантом темпів зростання економіки, більш конкурентоздатною є та економіка, в якій очікується стрімкіше зростання в середньо- і довгостроковій перспективі [3, с. 117].

Відповідно до доповіді за 2013 р. значення НДІ України дорівнює 0,734, що ставить нашу країну на 83-ю позицію із 187-и країн і територій (табл. 1). Як бачимо, за показником Індeksu людського розвитку Україна знаходиться далеко позаду не першорядних країн ЄС, поступаючись на 35 позицій навіть Латвії. За Індексом глобальної конкурентоспроможності відставання не таке помітне, проте і тут Україна посідає останнє місце з відставанням в 3 позиції від Словаччини.

Для більшого розуміння значення індексу GCI варто зрозуміти його економічну та методичну сутність. Так, ВЕФ визначає національну конкурентоспроможність як здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні темпи економічного зростання, які б відзначалися певною стійкістю в середньостроковій перспективі. Індекс повинен використовуватися державами, що потребують зростання власної конкурентоспроможності або намагаються зберегти відповідний її рівень, як певний інструмент для визначення та аналізу ключових проблем в економіці та управлінні. Важливо зауважити, що індекс глобальної конкурентоспроможності є кумулятивним показником, в якому невідповідність навіть одного з елементів призводить до погіршення комплексного значення [7, с. 16].

Результат України у 2013-2014 рр. з огляду на складові цього індексу показано у таблиці 2.

Що стосується складових Індeksu конкурентоспроможності України, то за деякими з них Україна все ж здатна конкурувати з європейськими країнами. Так, за інфраструктурою (транспортна інфраструктура, якість забезпечення електричною енергією, розвиток телекомунікаційної мережі) вона випереджає Польщу та посідає сусідні позиції зі Словаччиною. За вищою освітою та підготовкою значно випереджає Словаччину та близька з Угорщиною й Латвією. За трудовими ресурсами (тобто за показниками ефективності і гнучкості ринку праці) конкурує з Польщею та Угорщиною.

Проте за рештою показників: управлінською сферою, макроекономічним середовищем, охороною здоров'я та початковою освітою, ринком товарів та послуг, фінансовою сферою – відставання занадто значне, що і формують загальну негативну картину конкурентоспроможності України на європейському та світовому ринках.

Інший важливий показник рівня конкурентоспроможності національного господарства – Індекс легкості ведення бізнесу EDB (Ease of Doing Business Index), який щорічно визначає Світовий банк. Зазначений індекс характеризує результат діяльності економік тих країн, уряди яких забезпечили ефективне регуляторне середовище для бізнесу, не зачіпаючи інтереси останнього, і водночас захищаючи важливі суспільні інтереси. Країни, які посідають високі позиції в рейтингу легкості ведення бізнесу, за цілим переліком базових показників, що аналізуються, є більш конкурентоспроможними [8, с. 79].

За результатами звіту Світового банку, за поточний рік Україна перемістилася на 16 сходинок вгору (зі 112-го на 96-е місце) в рейтингу зі 185-и країн (табл. 3). Однак хоча за аналізованим індексом і спостерігається позитивна тенденція, проте загальне відставання від країн ЄС просто катастрофічне – 59 позицій від Словаччини, 64 – від Польщі, 79 – від Естонії. Тому напевно чи Україна буде привабливою як напрям розширення бізнесу європейських компаній. Скоріше може стати лише напрямком збуту, що дасть ще більше навантаження на національних виробників.

Одним з основних показників якості життя населення, його платоспроможності купувати

Таблиця 3

Позиція у світовому рейтингу за Індексом легкості ведення бізнесу EDB

Країна	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Польща	56	64	71	72	72	70	62	55	45	32
Словаччина	32	33	37	35	42	41	48	46	49	37
Угорщина	46	46	50	41	47	46	51	54	54	н.д.
Латвія	28	24	26	29	27	24	21	25	24	23
Литва	22	22	28	25	26	23	27	27	17	24
Естонія	18	18	18	22	24	17	24	21	22	17
Україна	124	138	144	145	142	145	152	137	112	96

Джерело: дані Світового банку [9]

імпорتنі товари є середня оплата праці, виражена в основних світових валютах, таких як американський долар і євро. Цей показник означає здатність людей формувати платоспроможний попит на імпортовану техніку, паливо, відпочинок тощо. Абсолютні ціни на продовольчі та інші місцеві товари в меншій мірі напряму залежать від співвідношення заробітної плати до курсів іноземних валют, проте, як показує українська практика, у випадку різких коливань валютних курсів зростання цін на них відбувається майже пропорційно імпортованим.

На рисунку 1 показано середню погодинну оплату праці в євро за 2013-2014 рр. в різних європейських країнах. За даними Державної служби статистики України, одна година оплати заробітної плати штатних працівників нашої держави у 2013 р. складала 21,43 грн [10, с. 181]. Водночас, за даними НБУ, середній офіційний курс 1 євро дорівнював 10,62 грн. Отже, маємо показник оплати однієї години праці у розмірі 2,0 євро. Як бачимо, за цим показником у 2013 р. Україна найменше відставала від Болгарії (в 2 рази), тоді як від Литви і Латвії – у 3,1 рази, від Угорщини – у 3,7 рази, від Польщі – у 4 рази, від Словаччини і Естонії – у 4,6 рази. Найбільше відставання спостерігалось від Данії (20 разів) і Норвегії (28 разів).

У 2014 р. вищезазначені диспропорції поглибилися. Якщо в середньому у країнах Європи година оплати праці в євро практично не змінилась (загалом незначний ріст на рівні 1,1%), то в Україні вона знизилась на 35% до рівня 1,3 євро за годину причому це згідно з розрахунковими даними станом тільки на початок 2014 р. В таких умовах майже неможливо формувати конкурентний попит на європейські товари. Водночас частка оплати праці в собівартості вітчизняних товарів в декілька разів нижча за аналогічні показники країн ЄС, що усуває залежність між кваліфікацією працівників та вартістю продукції, що випускається.

Причинами зазначеного негативного явища можуть бути недостатній рівень розвитку інституту профспілок, недосконалість державної політики щодо регулювання оплати праці, надзвичайно низькі показники рівня заробітної плати працівників державних та бюджетних установ. В результаті значна частина працівни-

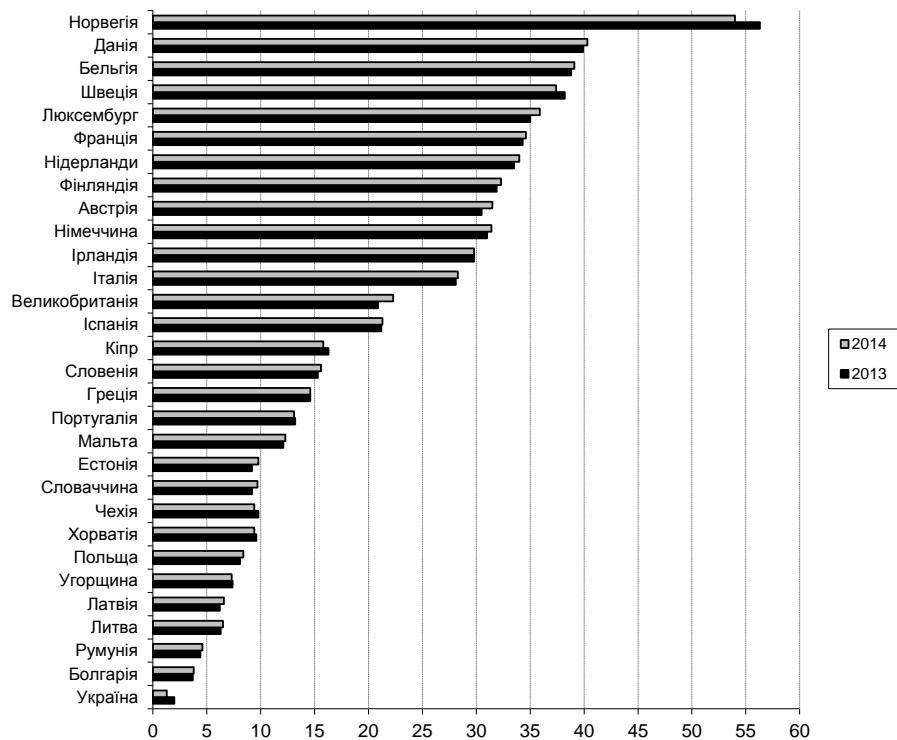

Рис. 1. Середня погодинна оплата праці у країнах Європи у 2013-2014 рр., євро

Джерело: побудовано авторами за даними [10; 11]

ків установ та підприємств недержавної форми власності отримує «тіньові» оклади, а низький рівень життя в Україні змушує найбільш висококваліфікованих працівників шукати достойний заробіток за кордоном.

Висновки. При підписанні асоціації та подальшій перспективі вступу до Європейського Союзу необхідно враховувати, наскільки національна економіка та місцеве населення здатні витримати потужну конкуренцію з боку провідних європейських країн у різних галузях міжнародної економіки. Для цього досліджуються соціальні та макроекономічні показники конкурентоспроможності економіки України.

Розрахунки показують, що за більшістю таких показників Україна значно поступається найближчим сусідам-членам ЄС (Польщі, Угорщині, Словаччині), а також країнам пострадянського простору, що вже прийняті в ЄС (Латвії, Литві, Естонії). А за показником середньої погодинної оплати праці відставання від провідних країн Європи сягає 20–28 разів.

За цих умов нинішні перспективи вступу до ЄС є мало реальними. Тому необхідно проводити комплексні реформи та вживати рішучі заходи задля виправлення поточної ситуації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Угода про асоціацію між ЄС та Україною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm.

2. Бікла О.В. Индекс людського розвитку як показник ефективності моделей соціальної політики [Електронний ресурс] / О.В. Бікла. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mtptsa/2008/articles/Bikla.pdf.
3. Дмитришин Б.В. Моделі оцінки продуктивності сучасних економічних систем на основні балансових підходів: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.11 / Б.В. Дмитришин. – Кіровоград, 2012. – 256 с.
4. Доклад о человеческом развитии 2014 ПРООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-summary-ru.pdf>.
5. Schwab, K., Sala-i-Martin, X., 2013. The Global Competitiveness Report 2013–2014 Full Data Edition avier. Geneva: World Economic Forum. 569 p.
6. Schwab, K., Sala-i-Martin, X., 2014. The Global Competitiveness Report 2014–2015 Full Data Edition. Geneva: World Economic Forum. 565 p.
7. Антоненко К.В. Оцінка конкурентоспроможності економіки України на світових ринках / К.В. Антоненко, А.О. Кусочкіна // Стратегія розвитку України. – 2014. – № 1. – С. 15-18.
8. Черленяк І.І. Якість ведення бізнесу та конкурентоспроможність національної економіки / І.І. Черленяк, О.А. Курей // Вісник ХДУ. Серія «Економічні науки». – 2014. – Ч. 2, Вип. 6. – С. 76-80.
9. Doing Business [online]. The World Bank. Available at: <http://www.doingbusiness.org>.
10. Праця України у 2013 році: стат. збірник / відп. за випуск І.В. Сенік. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 336 с.
11. Погодинна оплата праці у країнах Європи: статистична інформація Євростату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Labour_costs_per_hour_in_EUR,_2004-2014_whole_economy_excluding_agriculture_and_public_administration.png.